

Souvětí, souřadnost a podřadnost

Souvětí vzniká jako syntaktické spojení minimálně dvou vět. Tradičně se rozlišuje

1. souvětí souřadné (spojení minimálně dvou vět pomocí parataktického spojovacího prostředku, případně asyndeticky) a
2. souvětí podřadné (spojení vět pomocí hypotaktických spojovacích prostředků).

Kombinace vět může být tedy dvojího řádu, buď je založena na vztahu sémantické subordinace, nebo koordinace. Podřazená věta obsazuje některou z větněčlenských pozic nadřazené (maticové) věty (ať už konstitutivní, nebo fakultativní). Začleněná věta je tak zapojena do věty maticové, ztrácí platnost samostatné výpovědi a zároveň je degradována na její větný člen. Na místo označení věta hlavní a věta vedlejší pracujeme s pojmy věta maticová a začleněná, jejichž pojetí je relativní, protože každá může zároveň fungovat jako maticová i začleněná. V případě sémantické subordinace je jedna z vět obsahově závislá na druhé a jejich konfigurace tvoří hierarchickou strukturu. Subordinovaná věta se začleňuje do maticové věty a klesá do pozice větného členu. Vzniká pak jeden syntaktický celek, který představuje jednu intonační jednotku a plní jednu komunikační funkci: Domů se vracel, když začínalo svítat.

Začleněná věta může plnit funkci:

- a) konstitutivního větného členu, a to levovalenčního i pravovalenčního: Kdo nepřijde včas, nedostane večeři; Tvrdil, že o tom nic nevěděl;
- b) rozvíjícího členu, který je rozvitím některého z participantů maticové věty nebo její jiné fakultativní složky: Ať tam jede někdo, kdo se domluví německy; Dostal odpověď, jakou naprosto nečekal;
- c) samostatného komponentu nejádrové části maticové propozice; jde o její fakultativní komponent: Když odcházel, právě začínalo poprchávat; Nepřišel, protože na to zapomněl.

Mezi oběma propozicemi existuje nějaký sémantický vztah, na jehož základě vzniká hierarchické spojení. Tyto sémantické souvislosti mohou být kauzální, časové a způsobové. I v případě koordinačního spojení vět mezi koordinovanými propozicemi existuje sémantický vztah, lze koordinovat pouze takové věty, jejichž věcná souvislost se mluvčímu jeví v daném kontextu a situaci jako zřejmá a relevantní. Pokud jsou věty spojeny parataktickým spojovacím prostředkem, vzniká celek, ve kterém jsou i nadále syntakticky nezávislé a plní funkci samostatných výpovědí: Tak já mu to řeknu, ale bude mi věřit? Pořádí vět se v takovém souvětí obvykle nedá měnit.

Při rozlišení podřadnosti a souřadnosti hraje zásadní roli skutečnost, jaký spojovací prostředek byl při kombinaci vět užit. Způsob, jakým jsou věty spojeny, může vést ke vzniku syntakticky naprosto odlišných útvarů. Tuto skutečnost můžeme demonstrovat na spojení vět: Celou noc sněžilo. Cesty zapadaly. Museli jsme zůstat doma.

- a) Museli jsme zůstat doma. Celou noc sněžilo a cesty zapadaly.
- b) Cesty zapadaly, protože celou noc sněžilo, a tak jsme museli zůstat doma.
- c) Protože celou noc sněžilo, cesty zapadaly a my jsme museli zůstat doma. Pokud se parataxe a hypotaxe v souvětí různě kombinují, vzniká tzv. souvětí složitá.

Jméno:

Cvičení 1

Výsledky anket a obsazování prvních příček na žebříčcích politické popularity můžeme jen s obtížemi považovat za onen příznačný hlas boží, protože se domníváme, aniž bychom chtěli znevažovat objektivitu či vědecký základ těchto výzkumů, že respondenti se až příliš často nechají ovlivnit názorem převažujícím v médiích nebo jakýmsi nadosobním, všeobecně převažujícím hodnocením politika, které ovšem může být objektivní pravdě dost vzdálené.

- a) Graficky naznačte syntaktickou strukturu souvětí a určete druh vedlejších vět.
- b) Hypotaktický spojovací prostředek užitý mezi první a druhou větou souvětí nahraďte parataktickým.
- c) Spojovací prostředek užitý mezi druhou a třetí větou změňte tak, aby ve vámi upraveném souvětí byla užitá vedlejší věta přípustková.
- d) Při spojení posledních dvou vět souvětí použijte takový spojovací prostředek, aby mezi větami vznikl koordinační vztah.

Cvičení 2

Policejní stanice v Lawrence ve státě Massachusetts byla šokována nelidskostí a hyenismem ozbrojeného pachatele. Ten se rozhodl vykrást jeden z místních obchodů. Prodavačce a její malé dceři mířil pistolí do obličeje a vyhrožoval smrtí. Policejní stanice obdržela telefonát o přepadení v sobotu v devět hodin ráno a ihned vyrazila na místo. Když strážníci vešli do samoobsluhy, našli vystrašenou ženu s tříletou holčičkou v náručí.

(Podle serveru Novinky.cz, upraveno)

- a) Z textu vyberte souvětí. Graficky naznačte stavbu souvětí, určete druh vedlejších vět a naznačte významové vztahy mezi větami.
- b) Z vět krátkého textu vytvořte souvětí a запиšte je. Počet vět výchozího textu a vět v souvětí nemusí být totožný, je ale důležité zachovat původní smysl.

Využijte doporučené literatury (Hirschová: Syntaktické rozbory).

Zdroj:

Jindřiška Svobodová: *Syntaktické rozbory v praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 58–59.